

**РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД
ЗА СОЦИЈАЛНУ ЗАШТИТУ**

ИЗВЕШТАЈ

О РАДУ УСТАНОВА ЗА СМЕШТАЈ ОДРАСЛИХ И СТАРИЈИХ

ЗА 2022. ГОДИНУ

Београд,

јун, 2023. године

Увод

Предмет извештаја је пружање услуге домског смештаја корисничкој групи одраслих и старијих у установама социјалне заштите у Републици Србији у 2022. години. Одлуком о програму званичне статистике у периоду од 2021. до 2025. године, а на основу Закона о званичној статистици, Републички завод за социјалну заштиту је дефинисан као одговорни произвођач званичне статистике. Према Уредби о Плану званичне статистике за 2023. годину¹ Републички завод за социјалну заштиту је одговоран за спровођење истраживања у области социјалне заштите, односно за Истраживање о услугама смештаја.

Истраживање се реализује прикупљањем годишњих извештаја о раду установа за смештај одраслих и старијих у упитнику РЗСЗ. Извештај је сачињен на основу појединачних извештаја о раду које су установе доставиле Републичком заводу за социјалну заштиту, у складу са законом. Упитник попуњавају установе у апликацији² и поред тога доставља наративни извештај о раду.

Нормативни акти који, у највећој мери, уређују услугу домског смештаја одраслих и старијих корисника у систему социјалне заштите у Републици Србији су:

- Закон о социјалној заштити³,
- Породични закон⁴
- Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите⁵,
- Правилник о лиценцирању организација социјалне заштите⁶,
- Правилник о стручним пословима у социјалној заштити са изменама и допунама овог Правилника⁷
- Правилник о лиценцирању стручних радника у социјалној заштити⁸
- Уредба о мрежи установа социјалне заштите⁹ (у даљем тексту Уредба).

У 2022. години, услугу смештаја одраслих и старијих корисника пружало је 297 установа: 40 установа из јавног сектора и 257 установа из општег сектора¹⁰. Установе из јавног сектора су домови чији су оснивачи Република Србија (16 установа су самостални

¹ Службени гласник РС, број 141/2022 од 23. децембра 2022. године

² Републички завод за социјалну заштиту за прикупљање и обраду података користити програм „АУРОРА“. На тај начин особа одговорна за извештавање електронским путем попуњава формат и доставља Извештај о раду.

³ Службени гласник РС, број 24/11

⁴ Службени гласник РС, број 18/2005, 72/2011 – др. закон 6/2015

⁵ Службени гласник РС, број 42/2013, 89/2018 и 73/2019

⁶ Службени гласник РС, број 42/2013

⁷ Службени гласник РС, број 1/2012 и 42/2013

⁸ Службени гласник РС, број 42/2013

⁹ Уредба о мрежи установа социјалне заштите, Службени гласник РС, број 12/2013

¹⁰ Регистар лиценцираних пружалаца услуга на дан 09.01.2023. године МРЗБСП

<https://www.minrzs.gov.rs/sr/registri/sektor-za-brigu-o-porodici-i-socialnu-zastitu>

правни субјекти и осам установа које функционишу као домска одељења при центрима за социјални рад) или Аутономна покрајина Војводина (15 установа су самостални правни субјекти и једна установа функционише као домско одељење при центру за социјални рад). Општи сектор обухвата скуп свих установа социјалне заштите чији оснивач није Република Србија, Аутономна Покрајина или јединица локалне самоуправе. Власници или оснивачи установа социјалне заштите из општег сектора су сва друга правна и физичка лица¹¹ која су регистрована код надлежног органа за обављање делатности у области социјалне заштите. Делатност у области социјалне заштите, односно поједине услуге социјалне заштите може пружати и удружење, предузетник, привредно друштво и други облик организовања¹².

На основу утврђених рокова¹³ и обавеза Републичког завода за социјалну заштиту према званичној статистици РС, прикупљање појединачних извештаја о раду установа за смештај одраслих и старијих, релизовано је током јануара и фебруара 2023. године.

Позив за достављање извештаја о раду у 2022. години, попуњавањем електронских формата у програму „Аурора“, установама из јавног сектора је прослеђен 31.12.2022. године. Рок за доставу извештаја био је 04.02.2023. године и све установе из јавног сектора су овај рок испоштовале, односно, благовремено доставиле комплетне извештаје о раду за 2022. годину.

Установама из општег сектора, позив је прослеђен 23.01.2023. године са роком за слање извештаја до 21.02.2023. године. По истеку рока, прослеђена је опомена за 16 установа из општег сектора и на њихове мејл адресе прослеђен други позив са роком доставе извештаја до 01.03.2023. године.

Извештај је израђен на основу достављених извештаја из 293 установе за смештај одраслих и старијих. Годишњи извештај о раду нису доставиле 4 установе из општег сектора¹⁴.

Извештај је структуриран је у четири целине. У првом делу извештаја приказани су основни подаци о установама за смештај корисника, трендови у броју лиценцираних установа, смештајни капацитети установа и људски ресурси. Приказани трендови обухватају период од 2018. до 2022. године, односе се на укупан број евидентираних пружалаца услуга (домови из јавног и општег сектора). У показатељима који указују на евидентне разлике међу домовима, у односу на власничку структуру оснивача, приказани су подаци у односу на припадајући сектор оснивача.

У другом делу приказани су подаци о корисницима услуге: социјалне и друге карактеристике корисника, флукуација корисника, разлози за смештај/напуштање установе, старатељска заштита, стручни рад са корисницима и изложеност насиљу.

¹¹ Члан 10. Закон о социјалној заштити

¹² Члан 17. Закона о социјалној заштити

¹³ Уредба о Плану званичне статистике за 2023. годину

¹⁴ Извештај нису доставили: Дом Конак Београд (лиценца бр. 312); Миљаковачки одмор (лиценца бр. 209); Наша оаза (лиценца бр. 365) и дом Петра лукс Лештане (лиценца бр. 782)

У трећем делу приказани су показатељи стручног рада и подаци о додатним делатностима установа, односно о услугама које пружа установа, а не подразумевају смештај корисника¹⁵. У четвртом делу приказана су кључна запажања на основу уочених трендова.

¹⁵ Услуге које подржавају квалитет живота у сопственом биолошком окружењу - локалне социјалне услуге, услуге у заједници.

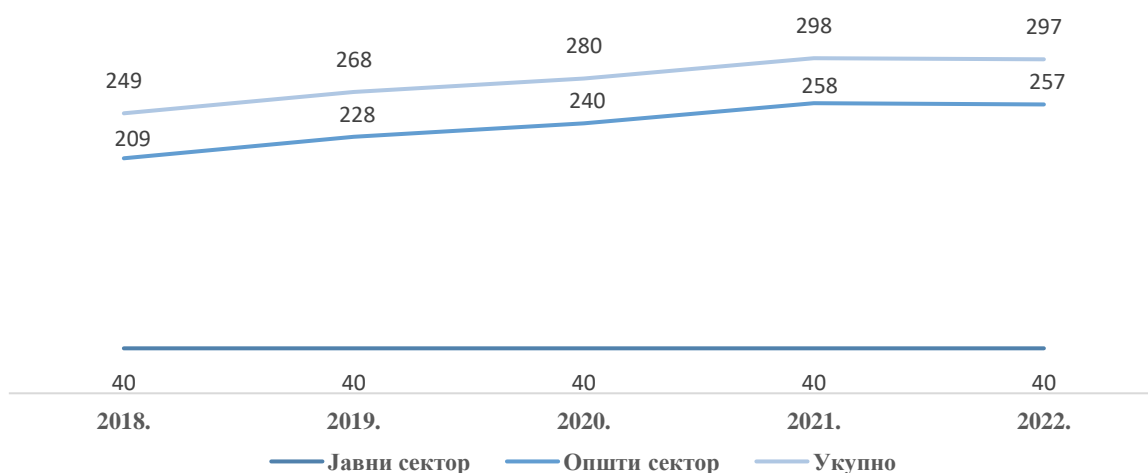
1. Подаци о установама за одрасле и старије

1.1 Капацитети установа за смештај одраслих и старијих

Према проценама Републичког завода за статистику¹⁶ у Србији је у 2021. години било 6,8 милиона становника¹⁷, а 23,7%, односно готово један и по милион је старије од 65 година¹⁸. Расположиви смештајни капацитети у установама социјалне заштите обезбеђују смештај за 1,3% старијих грађана. Покривеност смештајним капацитетима у установама за старије није се значајно мењала током последњих пет година (од 1,1% до 1,3%). У земљама у региону је покривеност смештајним капацитетима већа. Тренд развијенијих земаља је да смештајни капацитети за старију популацију досежу од 4 до 5% од укупног броја старијег становништва у земљи.

У 2022. години је у односу на 2021. годину, евидентиран један дом мање, реч је о дому из општег сектора. У поређењу са 2018. годином, укупан број домова је увећан за 19% (Графикон 1).

Графикон 1. Кретање броја установа за одрасле и старије, 2018 - 2022.

Извор: Уредба о мрежи установа социјалне заштите, Регистар лиценцираних пружаоца услуге смештаја за одрасле и старије

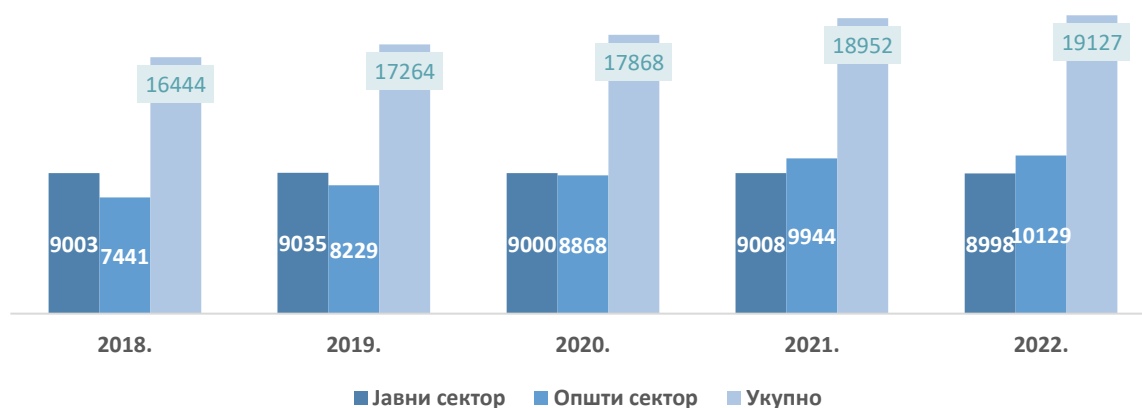
Расположиви смештајни капацитет у свим установама за смештај одраслих и старијих је 19.127 корисника - 8.998 места у установама из јавног сектора и 10.129 места у установама из општег сектора (Графикон 2). У односу на претходну, 2021. годину, укупан расположиви капацитет је увећан за 1%, а у односу на 2018. годину за 16%. Иако је у 2022. години евидентирана једна установа мање у односу на претходну годину, установе из општег сектора, обично приликом обнављања лиценце, увећавају своје смештајне капацитете.

¹⁶ Процена становништва за средину 2021. године, <https://data.stat.gov.rs/Home/Result/180107?languageCode=sr-Cyrl>

¹⁷ Напомена: без података за АП Косово и Метохија

¹⁸ <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/stanovnistvo/procene-stanovnistva/>

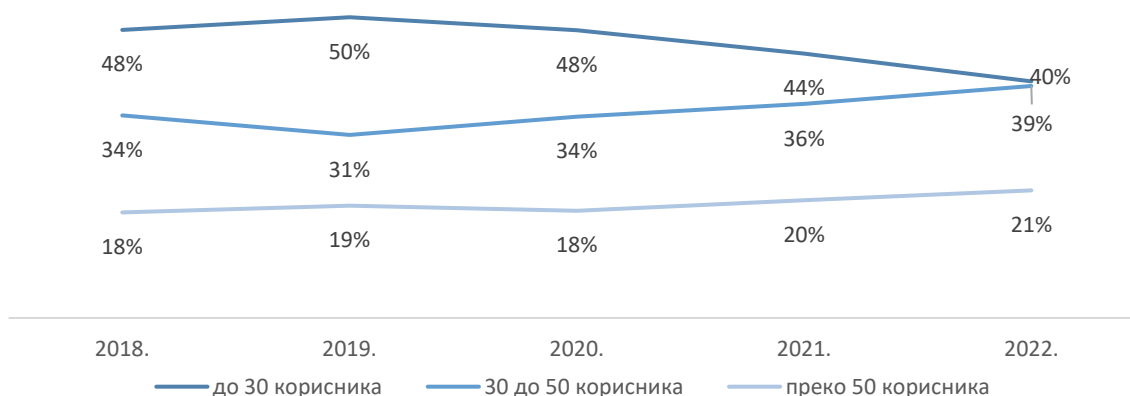
Графикон 2. Распоживи капацитети у установама, 2018 - 2022.

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

У 2022. години у јавном сектору капацитет прописан Законом¹⁹ (до 100 корисника) испуњава 28% установа, 53% установа располаже са капацитетом од 101 до 300 корисника, а капацитет за смештај преко 300 корисника има 18% установа²⁰. У општем сектору доминирају установе са капацитетом до 30 места са 40% (Графикон 3). Током петогодишњег периода и у 2022. години заступљеност ове групе домова се континуирано смањује.

Графикон 3. Структура смештајних капацитета у општем сектору, 2018 - 2022. (%)

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих из општег сектора

Просечна попуњеност капацитета свих домова за одрасле и старије (јавни и општи сектор) у 2022. години је 80% (Графикон 4). Као и током претходне две године када су

¹⁹ Члан 54. Закона о социјалној заштити Службени гласник РС, број 24/11

²⁰ Појединачни капацитети установа су прописани Уредбом о мрежи установа социјалне заштите и лиценцама.

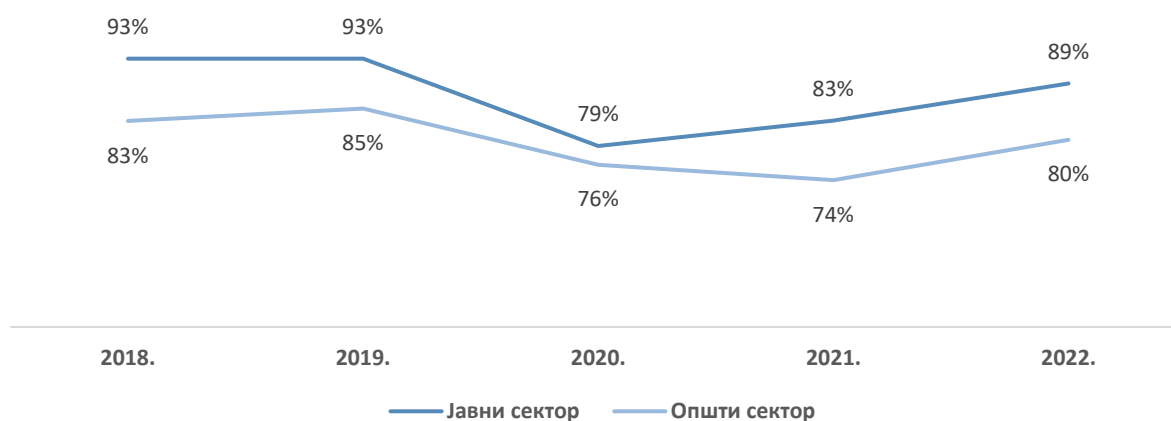
се услови пријема и рада установа динамично прилагођавали епидемиолошким ситуацијама, у 2022. години пријем нових корисника, посете стродника и комуникација са њима, организовани су у контролисаним условима²¹.

У установама из јавног сектора, током 2022. године попуњеност капацитета износила је 89%, што је више него у 2021. години када је, услед последица епидемиолошке ситуације у земљи (сложеније процедуре приликом пријема, препоруке и мере које је ресорно министарство прописивало, како би се превенирала и спречавало ширење вируса) било попуњено 83% капацитета.

У установама из општег сектора, попуњеност капацитета је 80%, што је више у односу на период епидемије вируса коросна, а 3% мање у односу на 2018 годину. У наративним извештајима установа наглашава се да је на попуњеност капацитета утицала и чињеница да није било оквирног споразума са недлежним министарством о смештају корисника у приватне домове на основу решења центара за социјални рад. Корисници који су по овом основу²² користили услугу смештаја у приватним домовима, након истека уговора распоређени су у установе из јавног сектора.

Разлози мање искоришћености смештајних капацитета током 2022. године последица су промене у организацији рада након пандемије²³. С једне стране, установе су морале превентивно да обезбеде слободне капацитете за изолацију суспектних и вирусом заражених корисника, а са друге стране због рестриктивнијих мера и услова комуникације са сродницима, било је мање захтева за смештај функционалнијих корисника²⁴.

Графикон 4. Попуњеност капацитета у установама, 2018 - 2022. (%)

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

²¹ Извор: наративни извештаји установа за смештај јавног и општег сектора

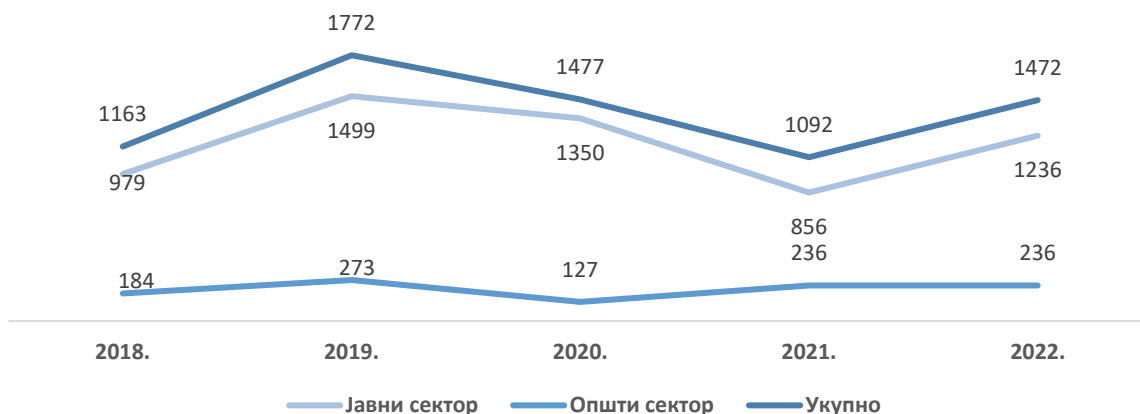
²² Оквирни споразум за јавну набавку услуга домског смештаја која се пружа одраслим и старијим лицима, са роком важења до 25.04.2020. године

²³Наративни извештаји свих пружаоца услуге смештаја указују: Прописане превентивне и куративне мере налагле су да део капацитета мора бити опредељен за „изолацију“ корисника, било да се ради о новопримљеним или о корисницима који из било којих разлога морају на краћи период да напусте установу и у њу се врате. Неки корисници, евидентирани на листи чекања, одлагали су смештај због чињенице да би морали бити у обавезној изолацији приликом пријема у установу, као и због чињенице да су контакти са сродницима били организовани у посебним режимима.

²⁴ Извор: Наративни извештаји установа

На листама чекања у 2022. години је укупно 1.472 корисника, што је за 35% више него у 2021. години (Графикон 5). Према наративним извештајима установа у 2022. години је забележено више захтева за смештај корисника са проценом потреба за интензивнијом подршком и комплекснијом здравственом негом, а смештајни капацитети за ову групу корисника нису довољни, нарочито када су посредни корисници са дијагностикованом деменцијом²⁵.

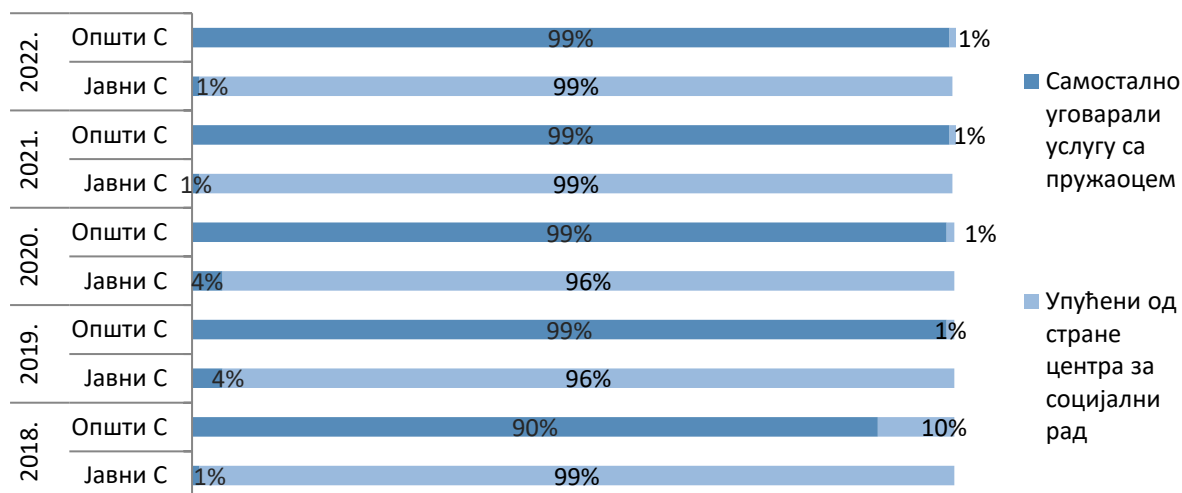
Графикон 5. Корисници на листама чекања, 2018 - 2022.

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

Начин на који долази до реализације услуге домског смештаја разликује се у установама из јавног и општег сектора (Графикон б). У установама из јавног сектора услуга се користи на основу решења центра за социјали рад (99%), а у општем сектору на основу директног уговарања (99%).

Графикон б. Начин уговарања услуге у односу на сектор пружаоца, 2018 - 2022. (%)

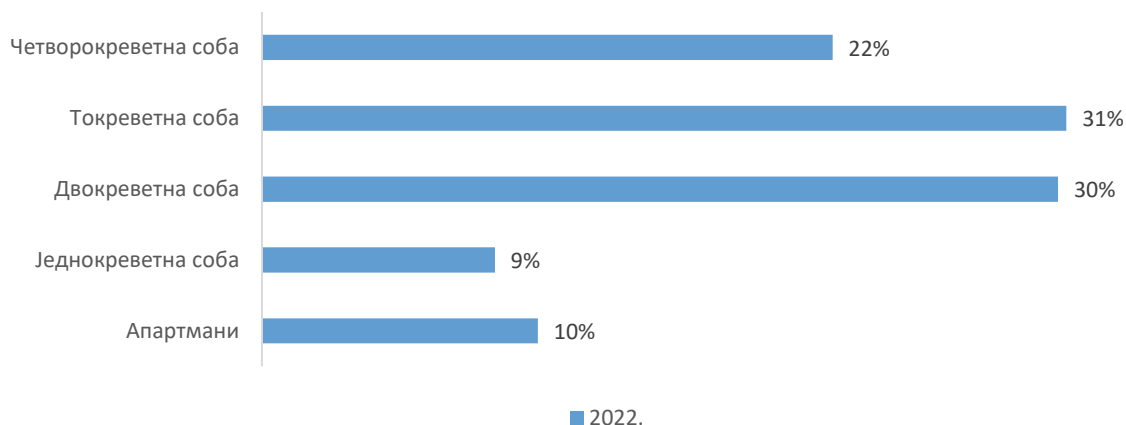

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

²⁵ Извор: Наративни извештаји установа

У 2022. години установе за смештај одраслих и старијих укупно располажу са 8.100 смештајних јединица: 3.960 у јавном и 4.140 у општем сектору. Доминирају трокреветне собе са 31%, а најмање је једнокреветних соба са уделом од 11% (Графикон 7). Установе у 99% случајева испуњавају прописане **минималне услове и стандарде**. У установама из јавног сектора још увек има соба са више од 4 кревета.

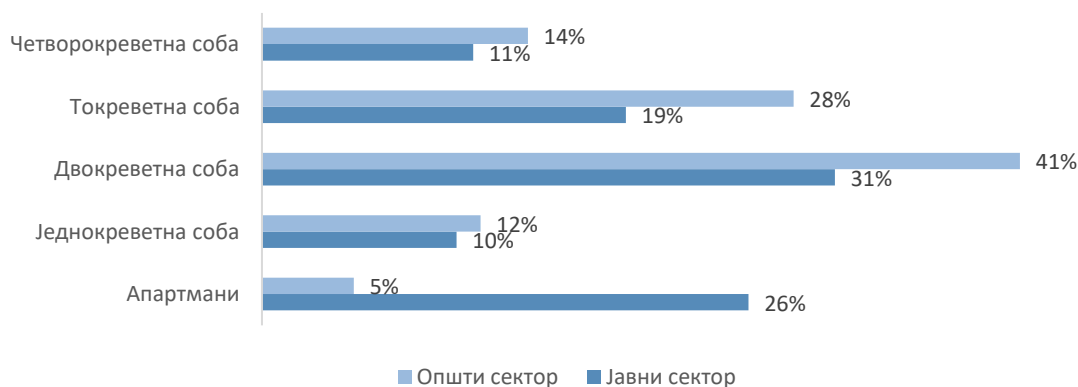
Графикон 7. Структура смештајних капацитета у установама, 2022. (%)

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

Када се пореде расположиви смештајни капацитети у односу на сектор, значајна разлика се испољава само у категорији апартаментског смештаја²⁶ (Графикон 8). И у јавном и у општем сектору, доминирају двокреветне собе: у јавном са 31%, а у општем са 41%. Значајнија разлика се уочава код апартмана: у јавном сектору је 26% смештајних јединица апартманског типа, а у општем 5% (Графикон 8).

Графикон 8. Структура смештајних капацитета у установама према сектору, 2022. (%)

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

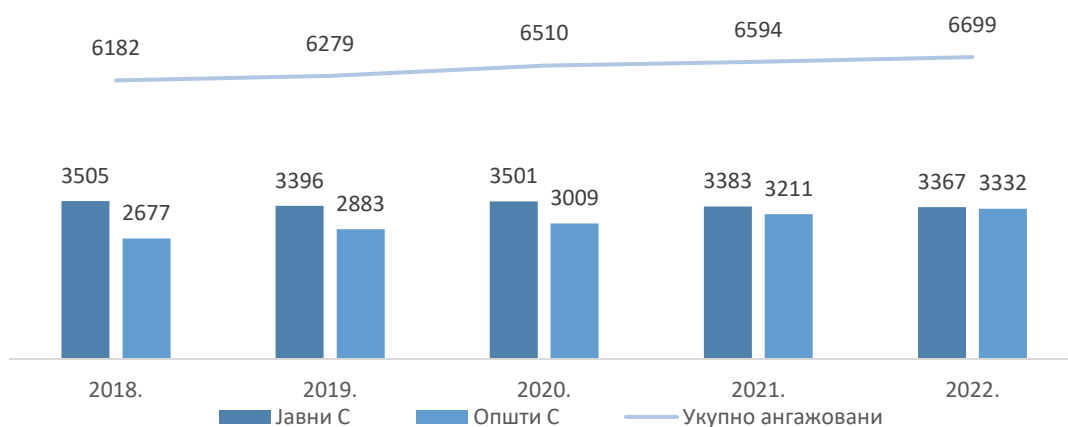
²⁶ Правилником о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите је прописано да у соби може бити највише четири кревета, да на сваких 10 корисника мора бити засебно купатило, као и шта смештајну јединицу чини луксузнијом категоријом – апартман/гарсоњера.

1.2 Људски ресурси у установама за одрасле и старије

У 2022. години је на пружању услуге смештаја **ангажовано 6.699 радника**, што је за 8% више него 2018. године (Графикон 9).

У јавном сектору је у периоду 2018 – 2022. године присутан тренд смањења броја радника за 4% као последица примене норматива о начину пријема и одређивања максималног броја запослених у јавном сектору и Закона о буџетском систему²⁷. Истовремено, недостају кадрови свих профила, а најизраженији недостатак који угрожава квалитет услуге су неговатељи и медицинско особље, техничко особље, спремачице и кухињско особље²⁸. У општем сектору је у периоду 2018 – 2022. године присутан тренд раста броја ангажованих радника за 24% као последица повећања броја и капацитета установа.

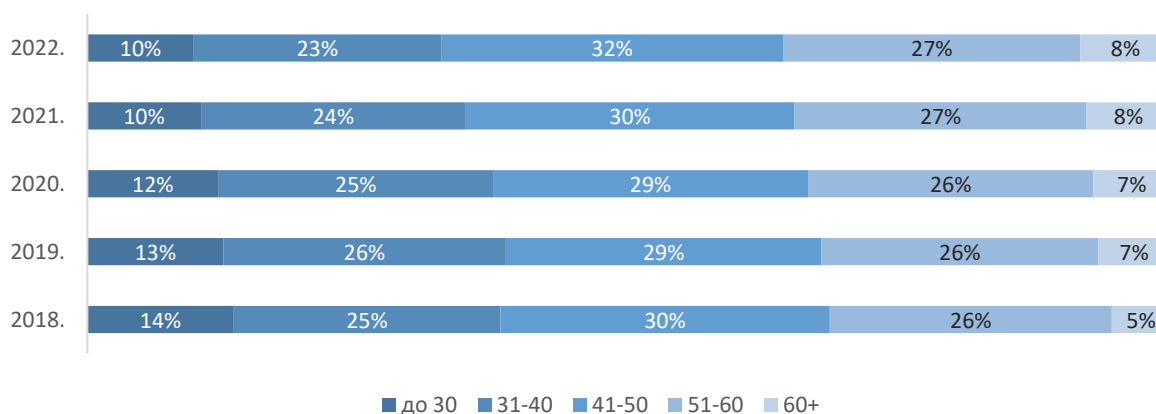
Графикон 9. Ангажовани радници према сектору, 2018 - 2022.

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

У односу на старосну структуру, највише ангажованих је од 41 до 50 година. У поређењу са 2018. годином расте заступљеност старијих од 60, а смањује се заступљеност млађих од 30 година (Графикон 10).

Графикон 10. Структура ангажованих радника према старости, 2018 - 2022. (%)

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

²⁷ Извор: Наративни извештаји установа из јавног сектора

²⁸ Извор: Наративни извештаји установа

Посматрано према сектору установе, најзначајније разлике су у мањој заступљености радника млађих од 30 година (Табела 1).

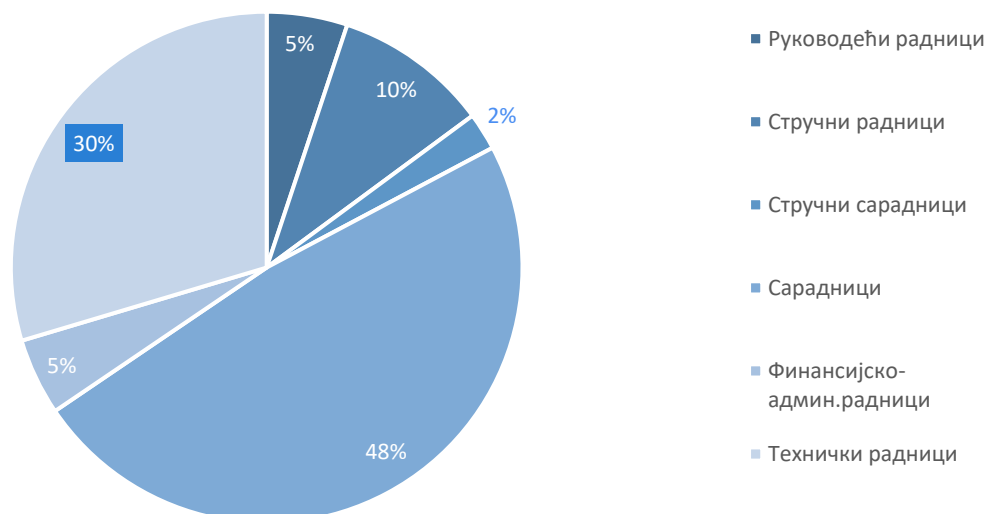
Табела 1. Старосна структура ангажованих радника према сектору, 2018 - 2022. (%)

Старосна структура	2018.		2019.		2020.		2021.		2022.	
	Јавни	Општи	Јавни	Општи	Јавни	Општи	Јавни	Општи	Јавни	Општи
до 30	7%	22%	6%	20%	7%	18%	6%	15%	6%	13%
31 - 40	22%	28%	24%	29%	22%	29%	22%	27%	20%	26%
41 - 50	32%	29%	31%	28%	30%	29%	30%	30%	31%	32%
51 - 60	34%	16%	33%	17%	33%	18%	33%	20%	34%	21%
60+	5%	6%	7%	7%	8%	7%	8%	7%	9%	8%

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

У односу на врсту посла, 48% ангажованих радника су сарадници на пословима неге корисника, тј. неговатељи и медицински радници (Графикон 11).

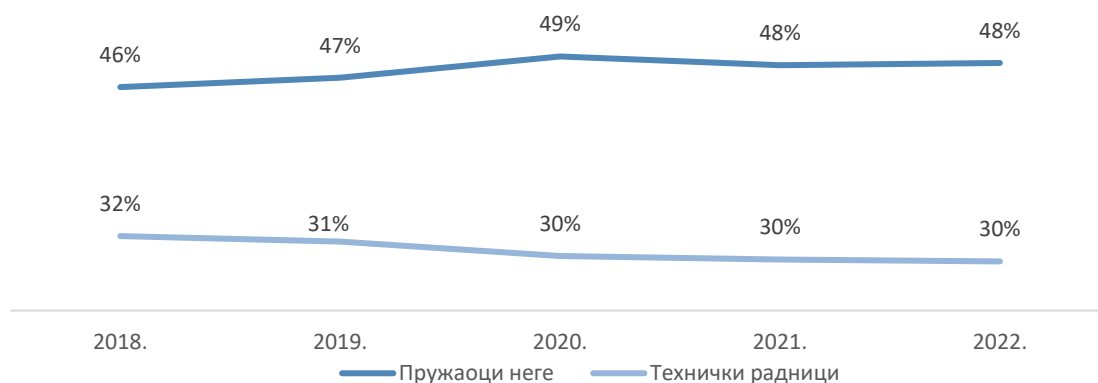
Графикон 11. Структура ангажованих радника, 2022. (%)

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

Петогодишњи тренд не показује значајније осцилације у заступљености сарадника у укупном броју ангажованих на пружању услуге домског смештаја (Графикон 12).

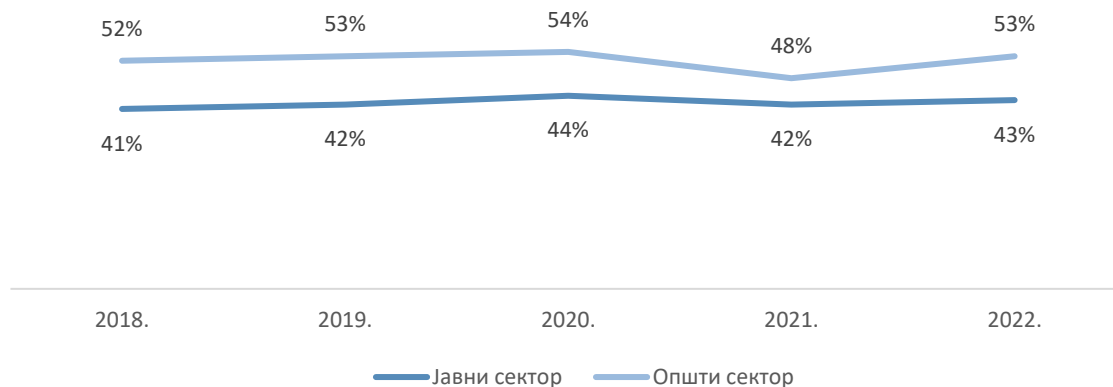
Графикон 12. Пружаоци неге и технички радници у односу на укупан број радника, 2018 – 2022. (%)

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

У наративним извештајима се наглашава потреба за додатним бројем радника, као и проблем флукуације запослених²⁹. Заступљеност пружалаца неге се разликује у установама из јавног и општег сектора, а структура запослених је повољнија у општем сектору, где негу пружа 53% запослених (Графикон 13).

Графикон 13. Пружаоци неге односу на укупан број радника и сектор установе 2018-2022. (%)

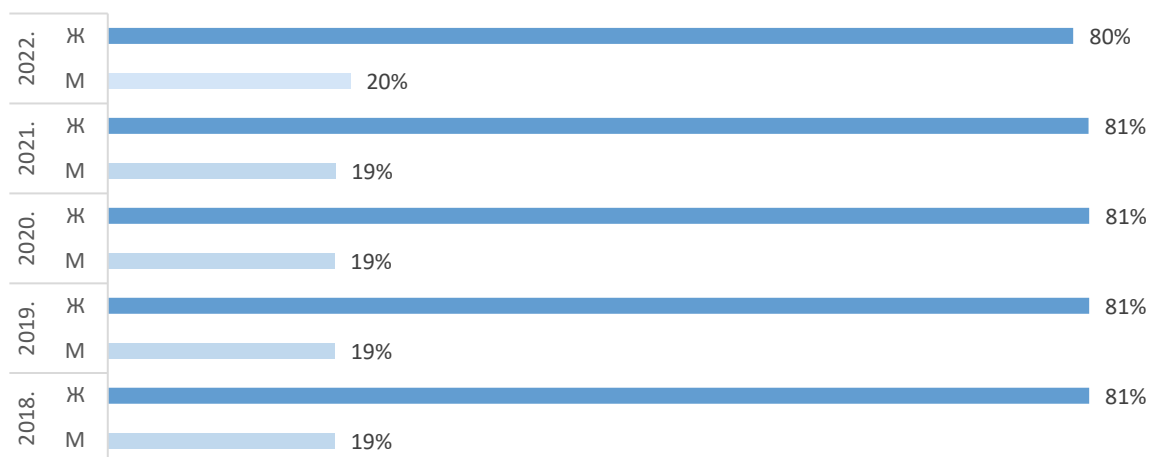

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

У односу на полну структуру радника 80% ангажованих на пружању услуге домског смештаја су жене, што је непромењено у претходних пет година (Графикон 14). Такође, нема значајнијих разлика кад се пореде јавни и општи сектор.

²⁹ У наративним извештајима установа из јавног сектора, посебно се наглашава да је укупно 10% недостајућих радника у односу на Уредбу о максималном броју запослених, а организацију посла додатно отежавају недостајући неговатељи и техничко особље (хигијеничари, кувари, домари, возачи, итд.). С обзиром на чињеницу да су посреди веома напорни послови који су вредновани углавном минималним зарадама, у комбинацији са недостајућим бројем радника, рефлексивна се огледа и у учесталим боловањима. У наративним извештајима установа из општег сектора, такође се наглашава проблем са флукуацијом неговатељског особља. Наиме, структура корисника и веома захтевна, специфична нега, налажу посебна знања и вештине. Посао је тежак, напоран, па га неки запослени брзо напуштају. У скоро свим извештајима наглашава се и радна миграција неговатељског кадра у земље Европске Уније.

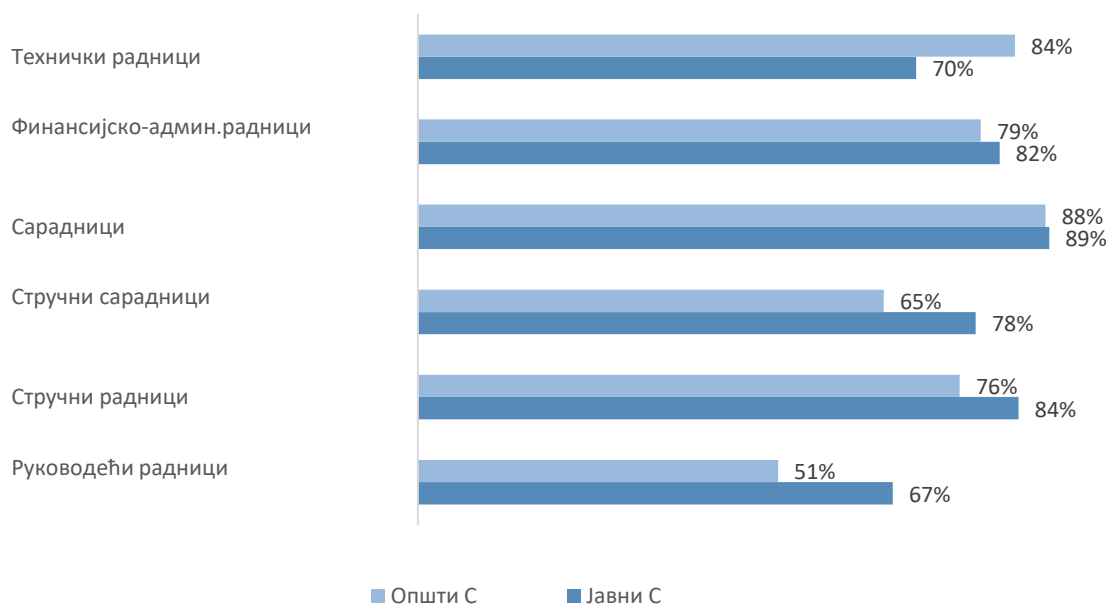
Графикон 14. Полна структура ангажованих радника, 2018 - 2022. (%)

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

Жене су у јавном сектору у односу на општи, заступљеније на позицијама стручних радника и стручних сарадника, а најизраженија разлика у заступљености жена у односу на сектор установе је на позицији руководиоца: у установама из јавног сектора, од укупног броја руководиоца, две трећине су жене, а у установама из општег сектора, половина (Графикон 15).

Графикон 15. Жене у односу на врсту ангажовања и сектор установе, 2022. (%)

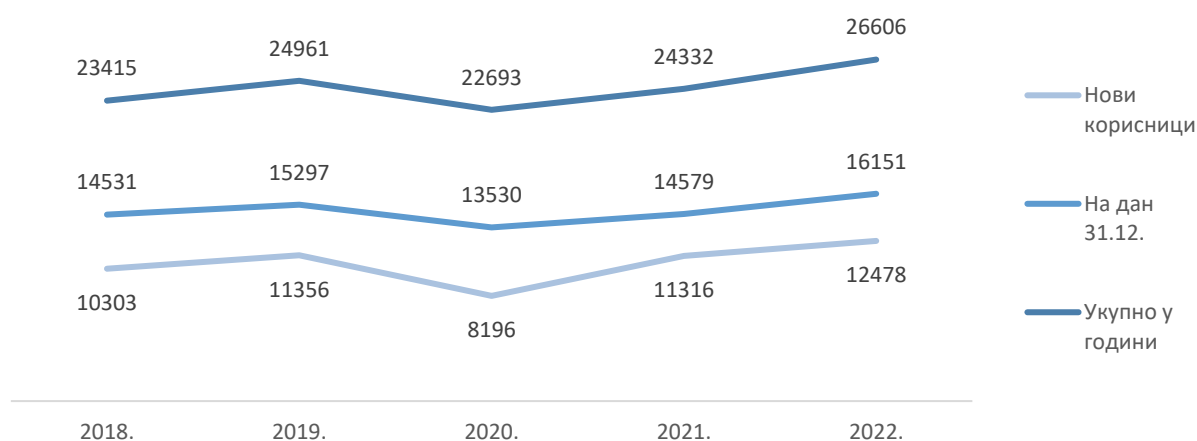
Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

2. Карактеристике корисника у установама за смештај одраслих и старијих

2.1 Корисници услуге смештаја у установама за одрасле и старије

У установама за одрасле и старије у току 2022. године услуге смештаја је користило 26.606 корисника, а на дан 31.12.2022. године 16.151. У 2022. години је забележен тренд раста броја корисника на смештају у установама, број корисника у току године је за 14% већи него у 2018. години, а број корисника на дан 31.12.2022. године за 11% (Графикон 16). У току 2022. године, примљено је 12.478 корисника што је за 21% више него у 2018. години. Од укупног броја корисника примљених у 2022. години 56% су старији од 80 година, а 64% су жене.

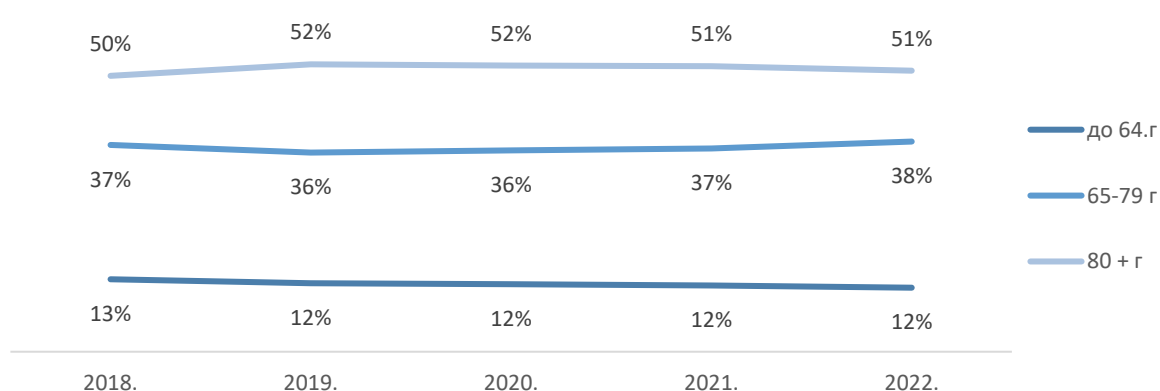
Графикон 16. Број корисника домског смештаја за одрасле и старије, 2018 - 2022.

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

На дан 31.12.2022. године 51% корисника је старије од 80 година (Графикон 17).

Графикон 17. Старосна структура корисника, 2018 - 2022. (%)

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

Старосна структура корисника се разликује у установама из јавног и општег сектора (Табела 2). У општем сектору, у односу на укупан број корисника, знатно је више корисника старијих од 80 година.

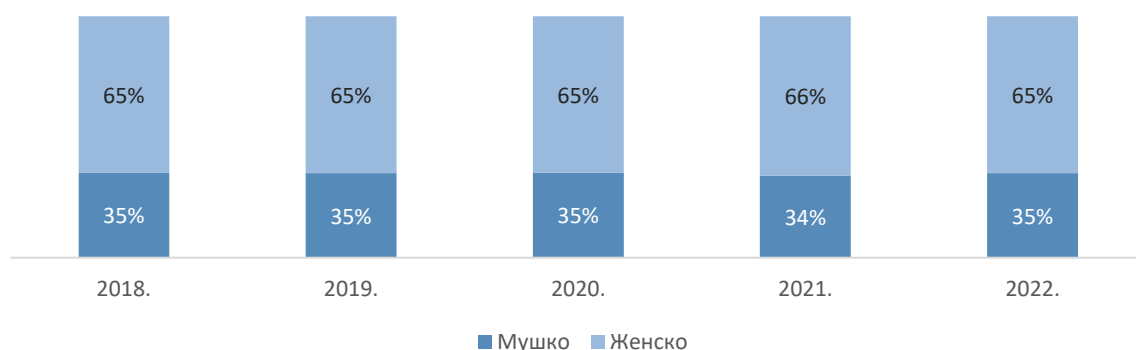
Табела 2: Корисници према старости и према сектору, 2018 - 2022. (%)

Група установа	Старост корисника	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Јавни сектор	до 64 год.	15%	17%	17%	16%	16%
	65-79 год.	38%	39%	39%	40%	41%
	80 и више	47%	44%	43%	44%	43%
Општи сектор	до 64 год.	6%	7%	7%	7%	7%
	65-79 год.	33%	32%	33%	33%	35%
	80 и више	61%	61%	60%	60%	58%

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

На смештају доминирају жене са 65% у односу на 35% мушкараца (Графикон 18).

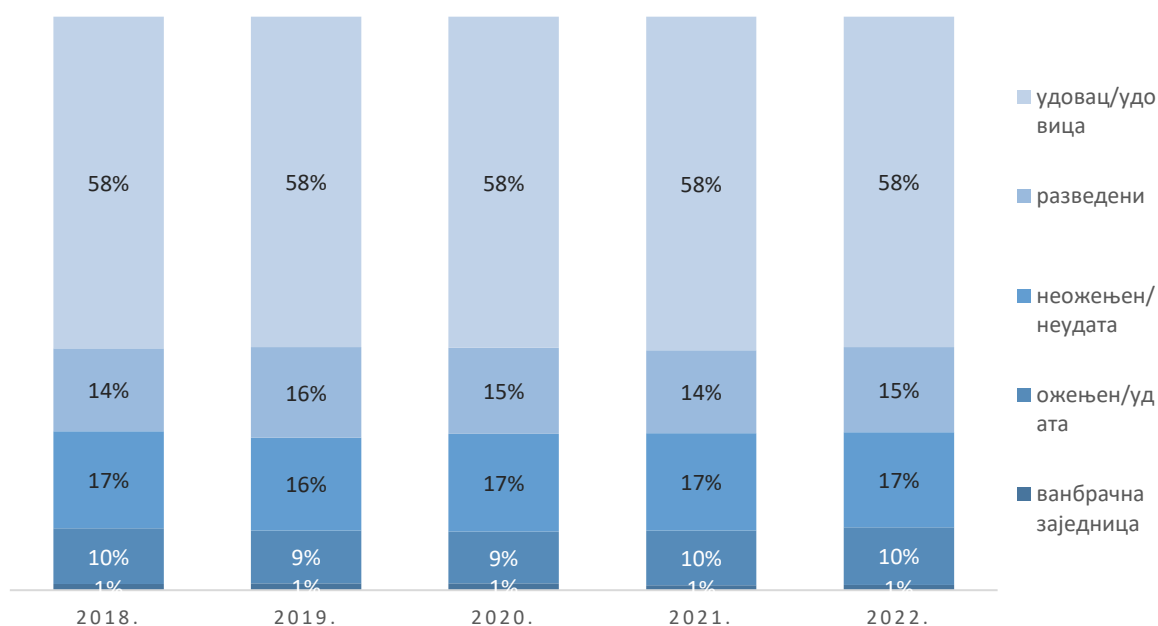
Графикон 18. Полна структура корисника, 2018 - 2022. (%)

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старији

Највише, односно 58% корисника су удовице, односно удовци (Графикон 19).

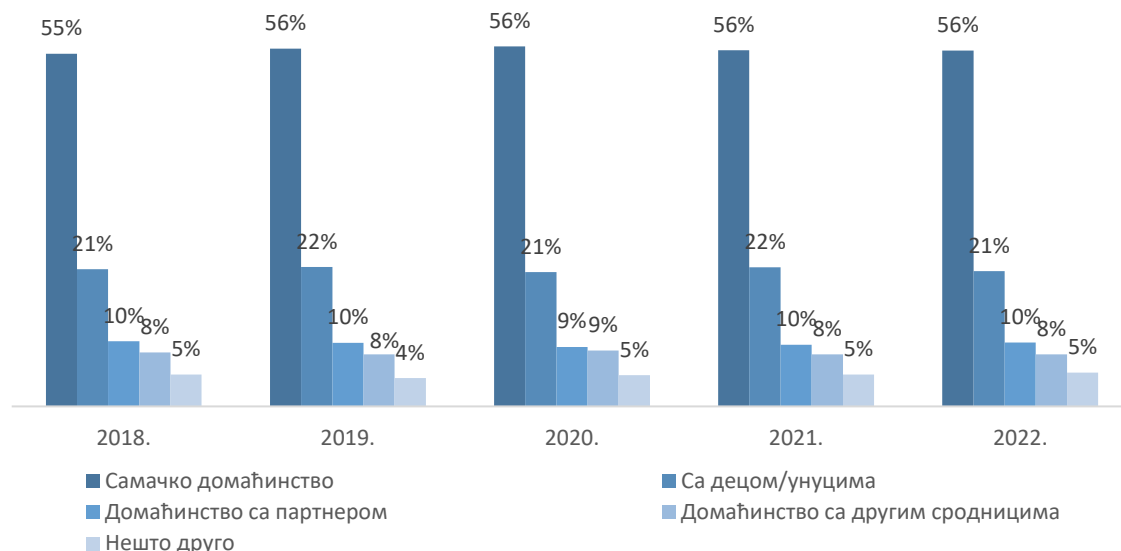
Графикон 19. Корисници према брачном статусу, 2018 - 2022. (%)

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

У 2022. години 56% корисника је пре смештаја у дом живело у самачким домаћинствима, а 21% корисника у домаћинству са децом или унуцима. Нема значајних одступања током посматраног петогодишњег периода (Графикон 20).

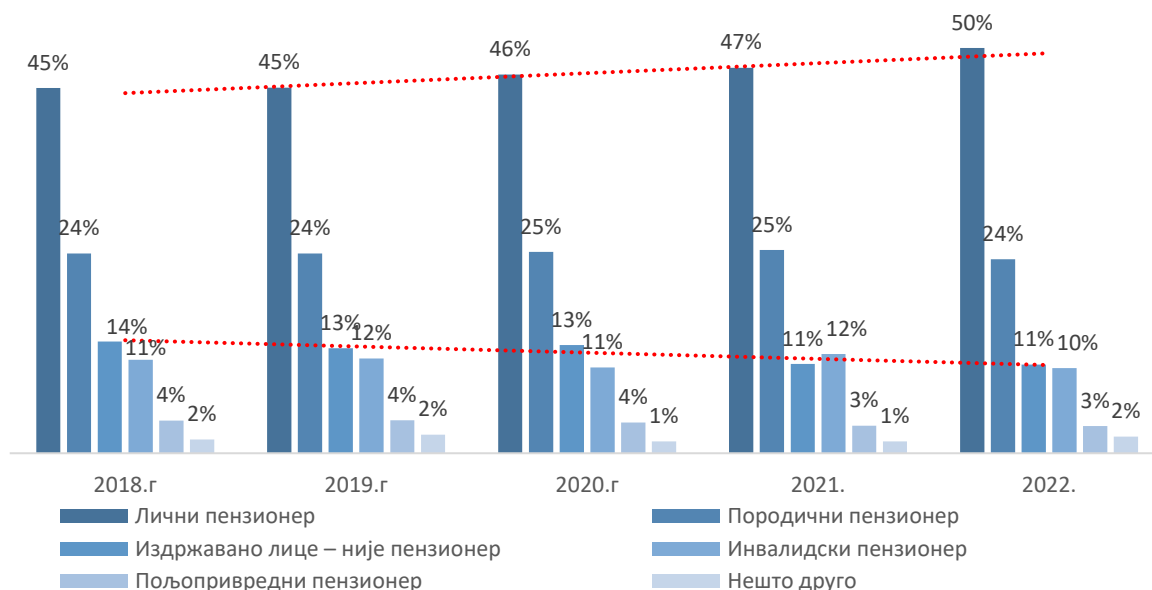
Графикон 20. Корисници према породичном статусу пре смештаја у дом, 2018 - 2022. (%)

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

У 2022. години 37% корисника је са средњим стручним образовањем, а број корисника без завршене школе се смањује. Укупно 87% корисника су пензионери, 11% је издржаваних лица, а за 2% корисника се наводи опција „нешто друго“. Посматрано према сектору, уочавају се разлике: у установама из јавног сектора је 78% пензионера и 18% издржаваних лица, а у установама из општег сектора 96% пензионера и 3% издржаваних лица. Према пензијском статусу, у 2022. години доминирају лични пензионери са 50% (Графикон 21).

Графикон 21. Корисници услуге домског смештаја према пензијском статусу, 2018 - 2022. (%)

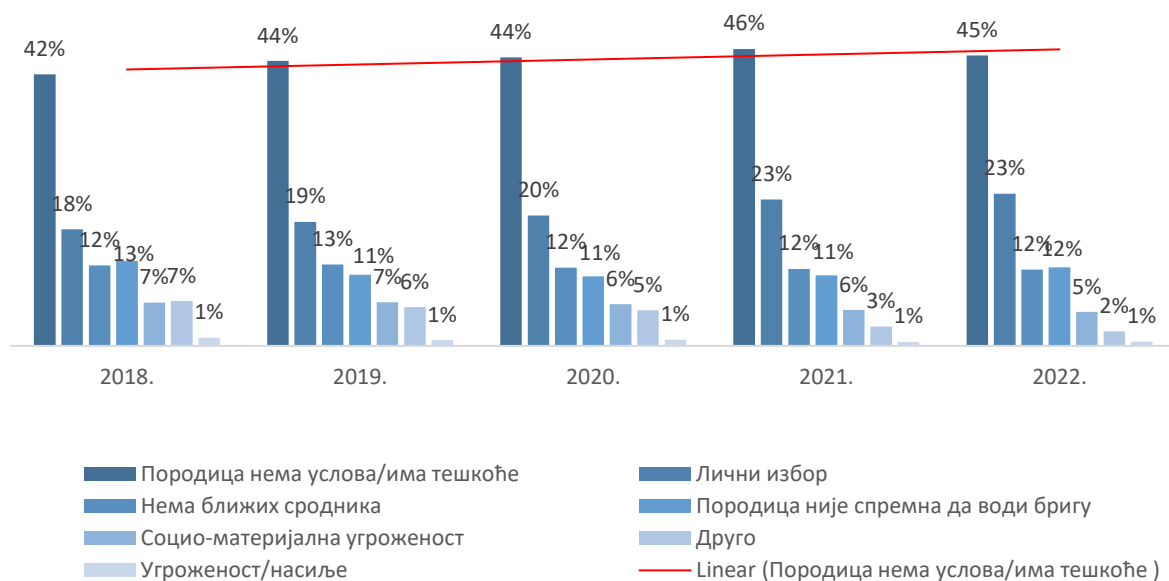

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

За смештај у установу која се налази у окружењу, опредељује се 77% корисника. Нема значајних одступања када се пореде подаци из ранијих година. У установама из јавног сектора 80% корисника је са територије на којој се установа налази, а у установама из општег сектора 74% је из непосредне околине.

У односу на доминантан разлог опредељења за смештај у установу 2022. године, за 45% корисника породица нема услова, или има тешкоће у организацији свакодневног функционисања и нема капацитет да обезбеди услове за несметан живот корисника (Графикон 22).

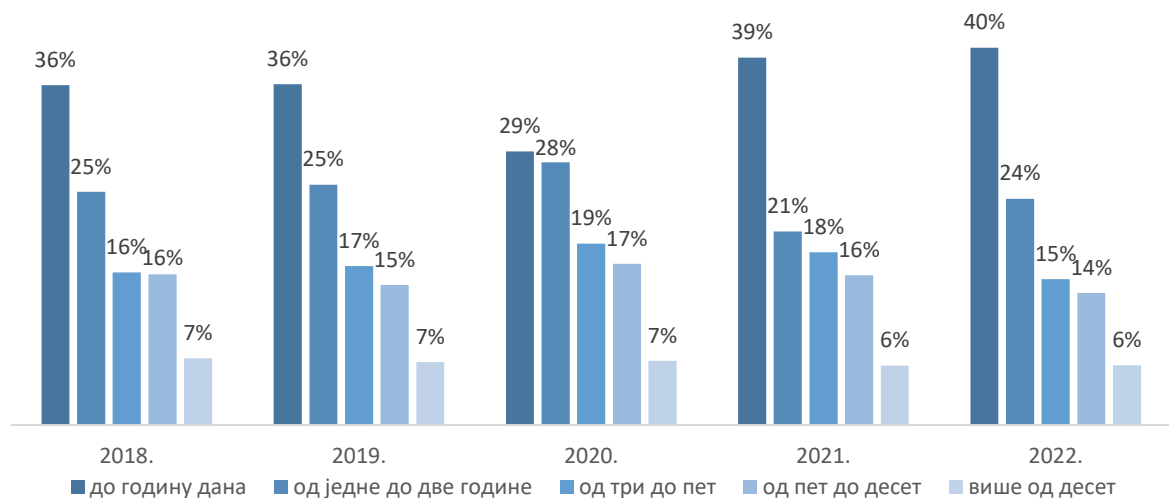
Графикон 22. Разлози смештаја у установу, 2018 - 2022. (%)

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

У односу на дужину боравка у установи, са 40% доминирају корисници који су услугу користили краће од годину дана (Графикон 23). Ако се изузме 2020. година због пандемије, нема значајне разлике када се пореде подаци о дужини коришћења услуге током посматраног петогодишњег периода.

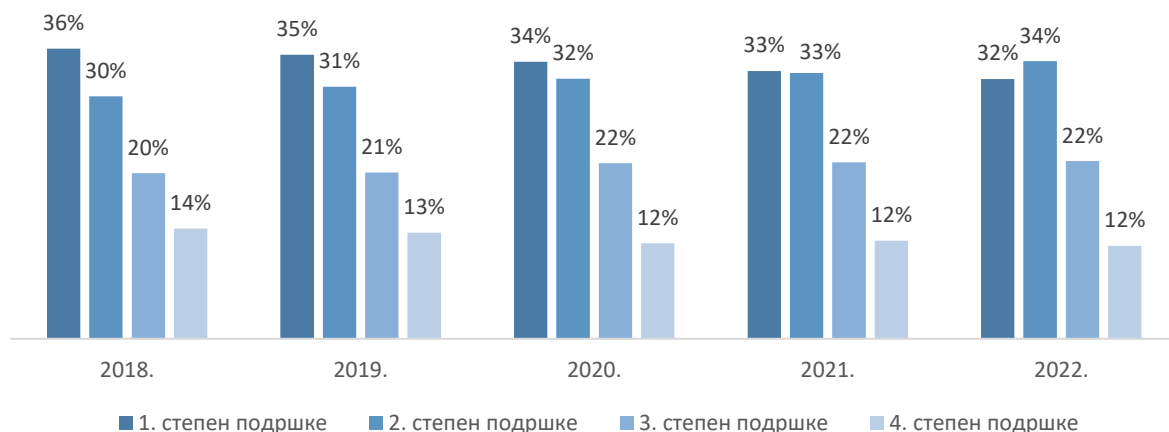
Графикон 23. Корисници према дужини боравка у установи, 2018 - 2022. (%)

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

Према процењеном степену потребне подршке 66% корисника има потребу за интензивном подршком првог и другог степена, а 22% корисника може да функционише и брине о себи уз надзор и подршку другог лица (трећи степен подршке). Самостално, уз подсећање (четврти степен подршке), може да функционише 12% корисника (Графикон 24).

Графикон 24. Корисници према степену потребне подршке, 2018 - 2022. (%)

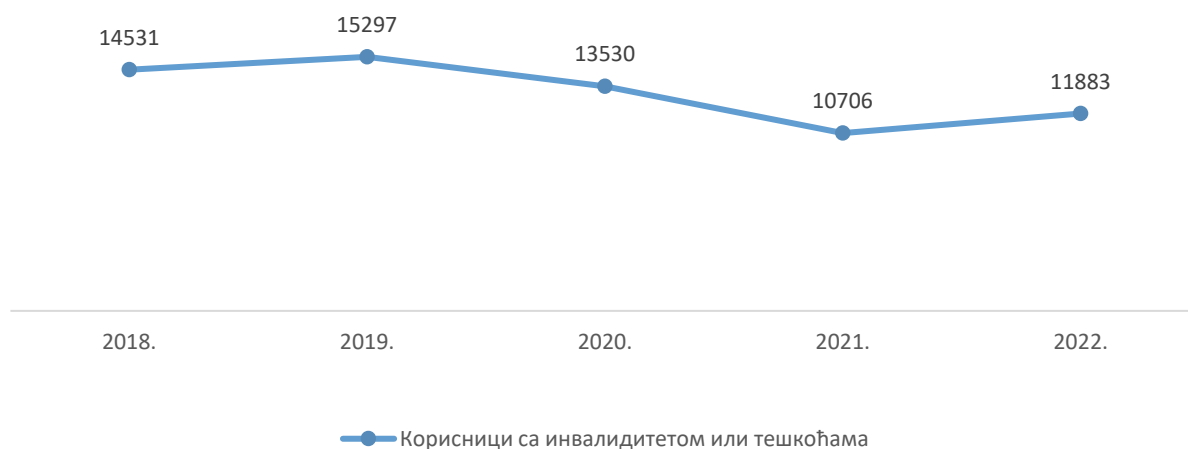

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

У установама општег сектора је већи удео корисника којима је потребна интензивнија подршка и износи 73%, док је у јавном сектору оваква подршку потребна за 60% корисника. Разлика је посебно изражена у заступљености корисника са вишим степеном самосталности и функционалности (четврти степен подршке). У установама из општег сектора ових корисника је 8%, а у јавном сектору 15%.

Инвалидитет или неку врсту тешкоћа у 2022. години имало је 11.883 или 74% корисника услуге домског смештаја (Графикон 25). У укупном броју корисника са инвалидитетом, континуирано расте заступљеност корисника са менталним тешкоћама. У 2022. са менталним тешкоћама је 9% корисника.

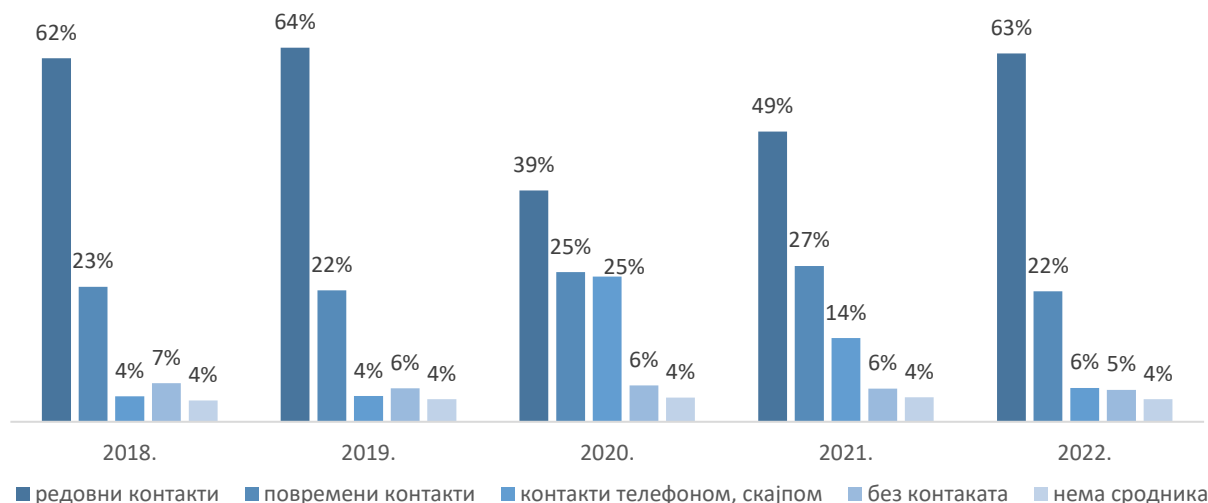
Графикон 25. Корисници са инвалидитетом, 2018 - 2022.

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

Показатеље **контаката са сродницима** током 2022. године треба посматрати у контексту пандемије корона вирусом³⁰. Редовне **контакте са сродницима** остварује 63% корисника, што је за 14% више него у претходној години (Графикон 26).

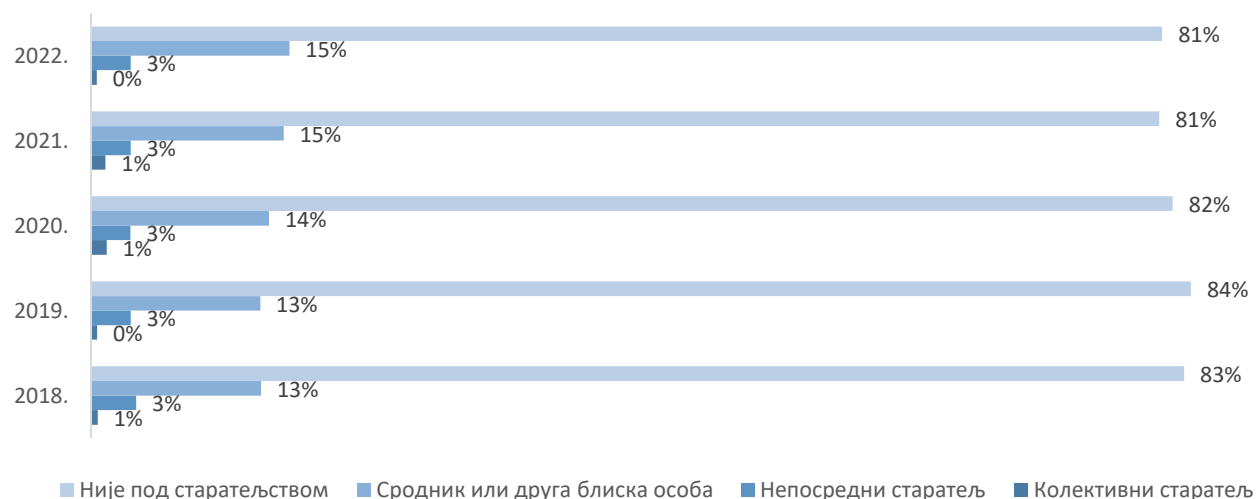
Графикон 26. Динамика контаката са сродницима, 2018 - 2022. (%)

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

Старатељска заштита је организована за 19% корисника (Графикон 27). Нема значајних разлика током петогодишњег периода.

Графикон 27. Корисници према старатељској заштити, 2018 - 2022. (%)

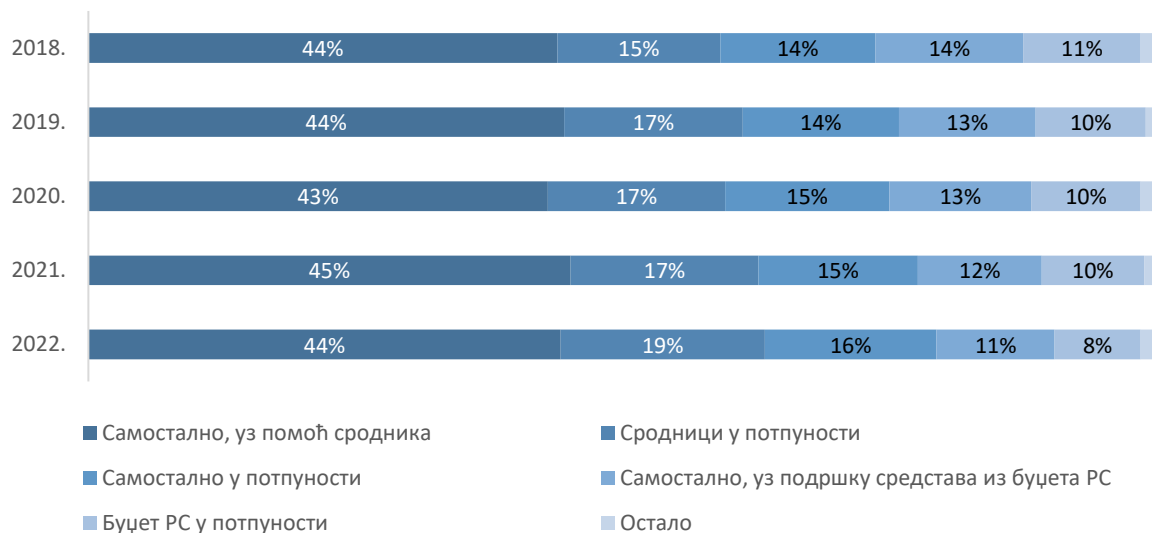

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

³⁰ Посете су углавном биле ограничене са аспекта учесталости и трајања, али су биле могуће. У наративним извештајима се наводи да су се посете организовале у заказиваним терминима, што је утицало на интензитет и време посете сродника. С обзиром да су се посете реализовале и у издвојеним просторима, то је значајно утицало на посете непокретним корисницима. Крајем године, у складу са епидемиолошким околностима, ове мере су релаксирале.

У односу на начин плаћања услуге, 44% корисника услугу плаћа сопственим средствима или уз помоћ сродника. Нема значајних разлика у овој корисничкој групи током петогодишњег периода (Графикон 28).

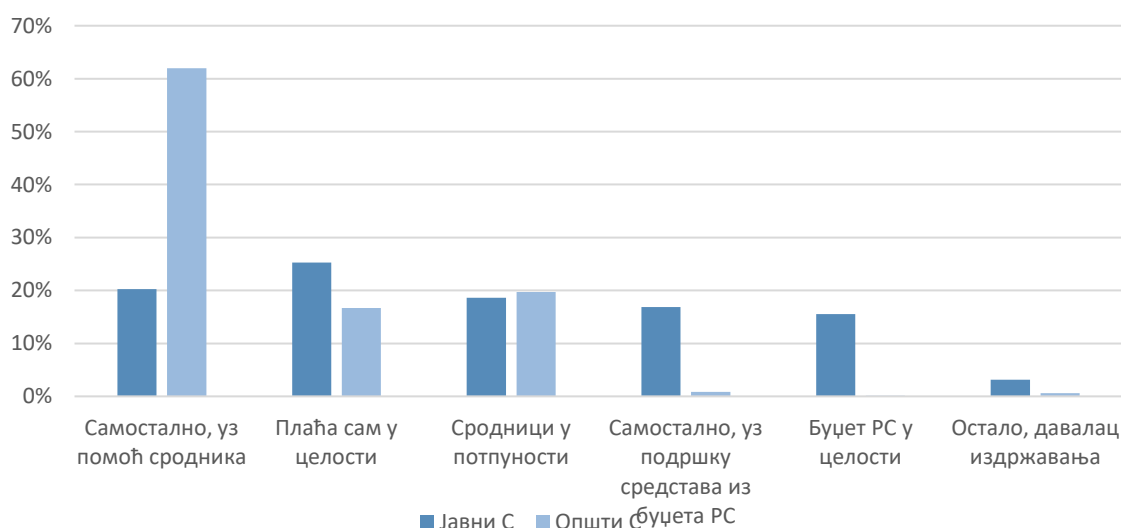
Графикон 28. Корисници према начину плаћања услуге, 2018 - 2022. (%)

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

Начин плаћања услуге се разликује у установама из јавног и општег сектора. За 33% корисника у домовима јавног сектора, услуга се плаћа у целости или делимично из буџета РС. У установама из општег сектора, 1% корисника осим сопственим средствима, смештај плаћа уз помоћ неких буџетских примања. Најизраженија разлика је у групи корисника који услугу плаћају сопственим примањима и уз помоћ сродника. У јавним установама их је 20%, а у установама из општег сектора 62% (Графикон 29).

Графикон 29. Корисници према начину плаћања услуге и према сектору установе, 2022. (%)

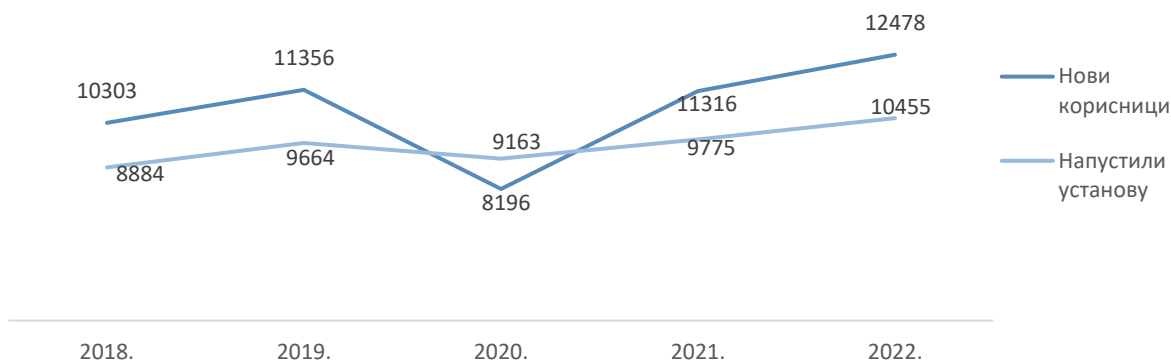

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

2.2. Флуктуација корисника

У току 2022. године у установе је смештено нових 12.478 корисника, што је за 10% више у односу на 2021. годину и за 21% више него што је било 2018. године. Прекид смештаја имало је 10.455 корисника, што је за 7% више него у 2021. године (Графикон 30).

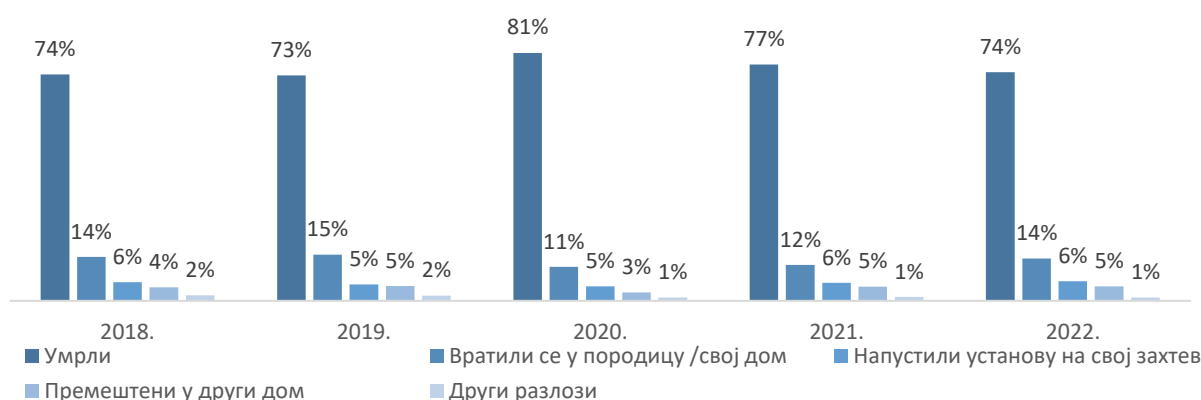
Графикон 30: Корисници смештени у установу и корисници који су напустили установу, 2018 - 2022.

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих РЗСЗ

Најзаступљенији **разлог за прекид смештаја** у 2022. години је смрт корисника, у 74% случајева (Графикон 31). Од укупног броја корисника који су преминули, 47% је услугу користило мање од шест месеци. Узрок смрти корисника је у 99% случајева болест, што је на нивоу претходних година. Евидентирано је седам самоубистава³¹ и један несрећан случај, што је, такође, на нивоу података евидентираних у претходним годинама. У своју породицу или свој дом се вратило 14% корисника.

Графикон 31. Корисници према разлогу прекида смештаја, 2018 - 2022. (%)

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

У установе из општег сектора чешиће се смештају корисници у поодмаклом стадијуму болести или старији од 80 година јер је стопа смртности корисника који су услугу користили краће од годину дана далеко већа у установама из општег сектора: 72% у односу на 46% у јавном сектору.

³¹ Самоубиства су починила три корисника старости до 65 година, један корисник средње старосне доби и три корисника старијих од 80 година.

3. Стручни рад са корисницима и додатне услуге које пружа установа

У 2022. години неки од облика стручног усавршавања похађало је 26% ангажованих радника, што је за 3% више него 2021. године. Програме стручног усавршавања у области социјалне заштите 8%, а у области здравствене заштите 12% ангажованих.

Установе се сучавају са захтевима за смештај корисника са комплекснијим и сложенијим психосоцијалним потребама (ментално измењене особе са психијатријским дијагнозама и симптоматологијом), што захтева интензивнију и континуирану едукацију свих запослених у раду и директном контакту са корисницима, односно развијање програма обука за рад са менталним здрављем старијих. Радноокупациона терапија, такође је област која се често истиче, посебно у структурисању свакодневице дементних корисника и дијагностикованих психијатријских стања. Такође, запослени наглашавају потребу за превенцијом синдрома сагоревања на послу. Посебно се у извештајима из општег сектора, наглашава потреба за обукама у спровођењу стручног поступка и потреба за супервизијском подршком у стручном раду, разменом „добрих пракси“ на тематским скуповима и конференцијама путем различитих медијских опција.

3.1 Примедбе и жалбе, примена рестриктивних мера, процедуре

Примедбе или жалбе од стране корисника или сродника, у току 2022. године је евидентирало 17% домова. Било је укупно 582 примедби или жалби, што је за 8% мање него у 2021. години. Примедбе и жалбе се углавном упућују у усменој форми, а само 15% је било у писаној форми. Извештаји о евалуацији, који се наводе у наративним извештајима установа, указују на исказивања незадовољства корисника и сродника, најпре у избору и квалитету хране, хигијене, условима смештаја и поштеним условима организације посета.

Рестриктивне мере су примењене у 10% установа, код 476 корисника, односно код 2% од укупног броја корисника услуге током 2022. године. Интерни тим за поступање у случају насиља над корисницима има 82% установа³². Интерна евалуација задовољства корисника спроведена је у 77% установа³³.

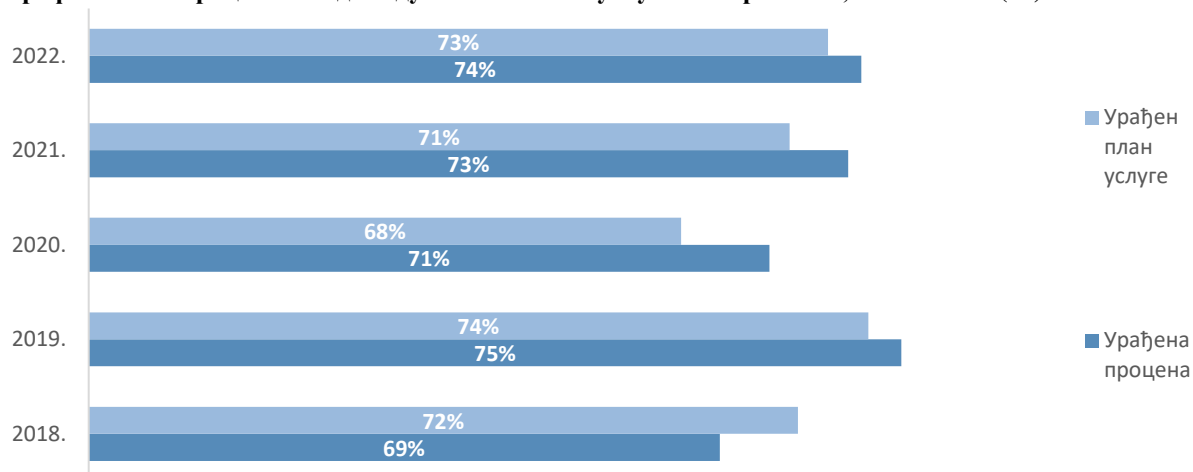
³² Правилником о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите, формирање интерног тима за поступање у случају насиља дефинисано је као обавеза.

³³ Дефинисано као обавеза Правилником о минималним условима и стандардима, као и обавеза да се извештај о евалуацији доставља заводима за социјалну заштиту. У наративним извештајима које су поднеле установе заједно са попуњеним форматом за извештавање у програму „Аурора“ посебно је наглашен одељак о спроведеној интерној евалуацији

3.2 Стручни поступак, индивидуално планирање

У 2022. години процена потреба корисника³⁴ је сачињена за 74% корисника, а индивидуални планови услуге за 73% корисника (Графикон 32).

Графикон 32. Процене и индивидуални планови услуга за кориснике, 2018 - 2022. (%)

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

3.3 Евиденција насиља над корисницима

У 2022. години евидентирано је 52 случаја насиља над корисницима. Жртве насиља биле су подједнако жене и мушкарци, 26 жена и 26 мушкараца. Центру за социјални рад, као органу старатељства, прослеђено је 30 пријава насиља (Табела 3).

Табела 3. Број пријава насиља над корисницима, 2018 – 2022.

	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Број пријава насиља	106	80	42	27	52
Број пријава насиља упућених ЦСР	86	57	22	20	30

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

Од укупног броја евидентираних случајева насиља, 67% пријава је за физичко, а 19% пријава је за психичко насиље. Занемаривање као вид насиља је евидентирано у 8% случајева, а сексуално насиље у 7% (Табела 4).

Табела 4. Корисници према врсти насиља којој су били изложени, 2018 – 2022.

	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Физичко насиље	65	38	25	15	35
Сексуално насиље	2	0	0	1	3
Психичко насиље	39	42	14	8	10
Занемаривање	0	0	1	0	4
Економско насиље	0	0	2	3	0
Укупно	106	80	42	27	52

Извор: Годишњи извештаји о раду установа за смештај одраслих и старијих

³⁴ Процена потреба корисника је фаза стручног поступка. На основу процене, у прописаном року, ради се индивидуални план услуге. Процена као документ, саставни је и обавезни део сваког индивидуалног плана услуге.

Насиље је починило 45 корисника, петоро запослених у установи, а два починиоца су особе ван установе. Поднето је 17 кривичних пријава против починилаца насиља. Против других корисника је поднето 13 кривичних пријава, осам за физичко насиље, једна за сексуално, три за емоционално и једна пријава за економско насиље. Против запослених у установи су поднете три кривичне пријаве, све три за занемаривање као вид насиља. Једна кривична пријава, а физичко насиље, поднета је против особе ван установе.

3.4 Друге услуге које пружа установа за смештај корисника

Осим услуге домског смештаја, 20 установа је пружало је и друге услуге социјалне заштите, 13 установа из јавног сектора и 7 установа из општег сектора. На пружању ових услуга, ангажовано је 23% од укупног броја запослених у домовима из јавног сектора, док је у установама из општег сектора³⁵, на другим услугама запослено 1% од укупног броја ангажованих.

Корисника других услуга које подлежу лиценцирању, било је 4.043, највише је корисника услуге Помоћ у кући.

Од укупног броја корисника који су користили друге услуге социјалне заштите:

- 97,4% је користило услугу помоћ и кући;
- 1,6% је користило је услугу прихватилиште;
- 0,7% је користило услугу свратиште;
- 0,3% је користило услугу дневни боравак.

³⁵ Установе из општег сектора углавном пружају и услугу помоћи у кући, која подлеже лиценцирању, па о овим услугама извештавају у посебним форматима за извештавање.

4. Закључак

У 2022. години, услугу смештаја одраслих и старијих корисника пружало је 297 установа: 40 установа из јавног сектора и 257 установа из општег сектора. У односу на претходну, 2021. годину, број установа је смањен само за једну установу из општег сектора. Међутим, у поређењу са 2018. годином, укупан број установа за смештај одраслих и старијих, увећан је за 19%.

Укупни капацитети у установама социјалне заштите обезбеђују смештај за 1,3% грађана Србије старијих од 65 година, а расположиви смештајни капацитет је 19.127 места. Капацитети за смештај су у претходних пет година увећани за 16%, при чему су значајније увећани капацитети установа из општег сектора, за 13%.

Просечна попуњеност капацитета (јавни и општи сектор) у 2022. години је 80%. На листама чекања било је укупно 1.472 корисника, што је за 35% више него у 2021. години, а за 27% више него у 2018. години. Све више је захтева за смештај корисника са потребама интензивније подршке и комплексније здравствене неге, а смештајни капацитети за ову групу корисника су лимитирани и недовољни.

Установе за смештај старијих располажу са 8.100 смештајних јединица, од чега доминирају двокреветне собе са 36%. У установама из јавног сектора још увек има соба са више од 4 кревета.

За пружање услуге смештаја у домовима за старије, ангажовано је 6.699 радника, што је 2% више него у 2021. години. Највише ангажованих припада старосној групи од 41 до 50 година, 80% ангажованих су жене. У поређењу са 2018. годином међу запосленима расте заступљеност старијих од 60 година и пада заступљеност млађих од 30 година. Највише, односно 48% ангажованих радника су сарадници на пословима неге корисника, неговатељи и медицински радници. У јавном сектору уочава се тренд смањивања укупног броја ангажованих радника и као и ранијих година, недостају кадрови свих профила. Најизраженији недостатак, који значајно угрожава квалитет услуге, су недостајући неговатељи и медицинско особље, али и особље које обезбеђује нужну логистику, техничко особље, спремачице, кухињско особље.

Током 2022. године услугу је користило 26.606 корисника, за 9% више него током 2021. године, а 14% више него што их је било 2018. године. Са уделом од 55% на смештају доминирају корисници старији од 80 година.

У току 2022. године примљено је 10% више корисника него у претходној години. Од укупног броја примљених корисника, 56% су старији од 80 година, а 64% су жене.

Услугу смештаја је у току 2022. године користило 65% жена, 58% су удовице или удовци, а 56% корисника је пре смештаја у дом живело у самачким домаћинствима. За смештај у установу из окружења, опредељује се 77% корисника. Доминантан разлог опредељења за смештај 45% корисника у установу је чињеница да породица нема услова,

или има тешкоће у организацији свакодневног функционисања и нема капацитет да обезбеди услове за несметан живот корисника. Потребу за интензивном подршком и комплекснијом здравственом негом (први и други степен подршке, према усвојеној скали процене) има 66% корисника и то је податак који се не мења током петогодишњег периода. Инвалидитет или неку врсту тешкоћа има 74% корисника. Под старатељством сродника је 15% корисника, а 3% је под непосредним старатељством центара за социјални рад.

Са 87% доминирају корисници који имају сопствене приходе, односно личну, породичну или пољопривредну пензију. Највише или 44% корисника плаћа услугу уз помоћ сродника, за 8% корисника услуга се финансира у целости из буџета РС, а за 11% корисника финансира се примањима корисника и додацима из буџета. Корисници којима се услуга финансира у целости или делом из буџета РС, углавном су смештени у установама из јавног сектора, а само 1% је у установама из општег сектора.

У току године у установе је смештено нових 12.478 корисника, што је за 10% више у односу на 2021. годину, а установе је напустило 10.455 корисника, што је за 7% више него у 2021. године. У 74% случајева, разлог за прекид смештаја је смрт корисника. Од укупног броја умрлих, 47% корисника је користило услугу мање од 6 месеци.

Рад са корисницима

Од укупног броја ангажованих радника, у директном контакту са корисницима је 48% сарадника, 10% стручних радника и 2% стручних сарадника.

Неки од облика стручног усавршавања похађало је 26% ангажованих радника, што је за 3% више него 2021. године. Обуке и стручна усавршавања су, према извештајима установа, најпотребнији у области менталног здравља старијих. За квалитетније организовање свакодневице дементних корисника и дијагностикованих психијатријских болести посебно се траже обуке за радно-окупациону терапију.

У току 2022. године процена потреба није урађена за све кориснике, као ни индивидуални план услуге. Поднето је 17 кривичних пријава против починилаца насиља, за 10 више него у 2021. години. Против других корисника је поднето 13 кривичних пријава, осам за физичко насиље, једна за сексуално, три за емоционално и једна пријава за економско насиље - злоупотребу. Против запослених у установи су поднете три кривичне пријаве, све три за занемаривање као вид насиља.

Изводи из наративних извештаја установа за смештај за 2022. годину:

„Услуге које установа пружа у протеклој години су модификоване у односу на раније периоде. Конкретно се мисли на све више заступљену медицинску негу, примену медицинских техника што је у директној вези са стањем корисника који су на смештају. Најчешћи реализовани приједи су отпуст са болничког лечења или услед терминалних фаза болести. Стиче се утисак да је све више рад и пажња усмерена на задовољење основних животних потреба корисника и саветодавни рад чланова породице. Мањи је број корисника који могу да користе услугу у пуном обиму, да учествују у радионицама и уопште доприносе социјалном животу заједнице“³⁶.

„Радно-окупационо ангажовање корисника представља област која је од великог значаја за развој и очување капацитета, а самим тим и свеопштег благостања корисника. Са друге стране, ово је и област у којој смо непознали неопходност за даљим усавршавањем. Окупационе активности су спорадичног и индивидуалног карактера. Највећи проблем са којим се сусрећемо у овом домену је мотивисање корисника да учествују у радно-окупационим активностима. У обзир, наравно, морамо узети и њихово здравствено стање и капацитете. Сходно претходно реченом, идентификоване области за даљи развој и едукацију су мотивисање корисника и прилагођавање активности њиховим капацитетима и општем функционисању“³⁷.

„Посете корисницима у 2022. год. су се одвијале према инструкцији надлежног Министарства. Сродници су путем телефона заказивали посете корисницима. Уредили смо у дворичном простору надстрешницу, са столом и столицама и у складу са мерама заштите поставили најлон баријеру. Посете су се одвијале у трајању од 15 минута, 3 дана у недељи. У исто време су се одвијале по две посете, дневно шест посета. Запослени су се организовали и присуствовали посетама, пружали подршку корисницима да дођу на место за посете и евидентирају посетиоце.“³⁸

„Структура наших корисника у односу на претходне године се променила. Све је већи број мушких корисника, одраслих, а не старих лица, као и лица са вишим степеном образовања. Све ово намеће потребу за сталним усавршавањем стручних радника и примену савремених метода социјалног рада. На пољу радне терапије намећу се посебни изазови, као и потреба за свеобухватнијим организовањем слободног времена наших корисника. С обзиром да је нарушено здравствено стање један од доминантних разлога за смештај, акценат се мора ставити на здравствену заштиту и њено стално унапређивање, као и запошљавање лекара у установи. Установа је више пута расписивала конкурс за пријем лекара, али се нико на исти није јавио. У циљу квалитетније и лакше адаптације корисника потребна је већа заинтересованост и ангажованост упутних центара за социјални рад (истовремено смо свесни свих ограничавајућих фактора за њихово активно учеиће).“³⁹

³⁶ „Vitae Residence“ Београд

³⁷ Виталис 11080

³⁸ ГЦ Бачка Паланка

³⁹ Дом Апатин